

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA KUHITIMU KIDATO CHA SITA

121/2

KISWAHILI 2

(Kwa watahiniwa walioko na wasiokuwepo Shuleni)

Muda: Saa 3

ANSWERS

Mwaka: 2017

Maelekezo

1. Karatasi hii inasehemu A, B, C, D na E zenye jumla ya maswali **tisa (9)**
2. Jibu maswali Matano ukichagua swali moja kutoka sehemu A,B, C na D. Katika sehem E, Swali la tis ani la lazima.
3. Zingatia maelekezo ya kila swali.

maktaba.tetea.org

1. Tofauti kati ya Fasihi ya Kiswahili na Fasihi kwa lugha ya Kiswahili:

Fasihi ya Kiswahili na Fasihi kwa lugha ya Kiswahili ni dhana mbili zinazohusiana lakini zina tofauti muhimu. Hapa kuna tofauti nne kati ya dhana hizi:

(i) Asili na Utamaduni:

Fasihi ya Kiswahili: Inahusisha kazi za fasihi zinazotokana na utamaduni wa Waswahili na jamii zinazozungumza Kiswahili kama lugha ya kwanza. Inajumuisha hadithi, methali, nyimbo, na mashairi yanayoakisi maisha, tamaduni, na mila za Waswahili.

Fasihi kwa lugha ya Kiswahili: Inajumuisha kazi za fasihi zilizotungwa kwa lugha ya Kiswahili lakini zinaweza kuwa na asili kutoka tamaduni nyingine. Kwa mfano, tafsiri za kazi za fasihi kutoka lugha nyingine kwenda Kiswahili au kazi za waandishi wasio Waswahili lakini wanaandika kwa Kiswahili.

(ii) Waandishi na Watunzi:

Fasihi ya Kiswahili: Kwa kawaida, waandishi ni wenyeji wa jamii za Waswahili au wale walioelewa katika utamaduni wa Kiswahili, hivyo wana uelewa wa kina wa mila na desturi za Kiswahili.

Fasihi kwa lugha ya Kiswahili: Inaweza kuandikwa na mtu yeyote anayejua lugha ya Kiswahili, bila kujali asili yake ya kitamaduni. Hii inamaanisha kuwa waandishi kutoka tamaduni tofauti wanaweza kuandika kazi zao kwa Kiswahili.

(iii) Maudhui na Mandhari:

Fasihi ya Kiswahili: Maudhui yake yanajikita zaidi katika maisha na mazingira ya Waswahili, ikionyesha masuala kama vile maisha ya pwani, biashara ya baharini, na tamaduni za Kiislamu ambazo ni sehemu ya utamaduni wa Kiswahili.

Fasihi kwa lugha ya Kiswahili: Maudhui yanaweza kuwa mbalimbali, yakihusisha masuala ya kijamii, kisiasa, au kiutamaduni kutoka sehemu yoyote ya dunia, mradi tu yameandikwa kwa lugha ya Kiswahili.

(iv) Historia na Maendeleo:

Fasihi ya Kiswahili: Ina historia ndefu inayohusiana na maendeleo ya jamii za Waswahili, ikianza na kazi za watunzi kama Fumo Liyongo kutoka kisiwa cha Lamu, ambaye aliandika kwa Kingozi, lahaja ya Kiswahili.

Fasihi kwa lugha ya Kiswahili: Inaweza kujumuisha kazi za fasihi zilizotafsiriwa kutoka lugha nyingine kwenda Kiswahili, hivyo kuchangia katika upanuzi wa fasihi ya Kiswahili kwa kuingiza mawazo na mitazamo mipya kutoka tamaduni mbalimbali.

2. Dhima za Hadhira katika Fasihi Simulizi:

(i) Katika Utanzu wa Hadithi:

Kusikiliza na Kuelewa Hadithi: Hadhira inapaswa kusikiliza kwa makini hadithi ili kuelewa maudhui na ujumbe uliomo. Kwa kufanya hivyo, hadhira inaweza kujenga uhusiano na wahusika na matukio yanayojitokeza katika hadithi.

Kuhusika na Wahusika: Hadhira inajisikia sehemu ya hadithi na kuhusika na wahusika kwa njia moja au nyingine, ikiwemo kuonyesha hisia kama kicheko au huzuni kulingana na matukio ya hadithi.

Kutoa Maoni na Maswali: Hadhira inaweza kutoa maoni au kuuliza maswali kuhusu hadithi, hivyo kuchangia katika uboreshaji wa simulizi na kuhakikisha kuwa ujumbe unafika ipasavyo.

(ii) Katika Utanzu wa Vitendawili:

Kushiriki katika Kutegua Vitendawili: Hadhira inashiriki kikamilifu kwa kutegua vitendawili vinavyotolewa, hivyo kuchangia katika uhai wa utanzu huu na kuendeleza utamaduni wa jamii.

Kujifunza na Kuhifadhi Maarifa: Kupitia vitendawili, hadhira inajifunza lugha, utamaduni, na hekima za jamii, na hivyo kusaidia katika kuhifadhi na kurithisha maarifa haya kwa vizazi vijavyo.

3. "Uongozi mbovu ni kikwazo kwa jamii katika kujipatia maisha bora." Jadili uhalisia wa kauli hii kwa kutoa mifano minne kwa kila kitabu kutoka katika diwani mbili ulizosoma.

Kauli kwamba "uongozi mbovu ni kikwazo kwa jamii katika kujipatia maisha bora" inadhihirishwa vyema katika diwani za Kimbunga ya Haji Gora Haji na Chungu Tamu ya Theobald A. Mvungi. Waandishi hawa wanatumia mashairi yao kuonyesha jinsi uongozi mbaya unavyoathiri maendeleo ya jamii na ustawi wa watu wake.

(a) Kimbunga – Haji Gora Haji:

Katika diwani hii, Haji Gora Haji anatoa mifano kadhaa inayoonyesha athari za uongozi mbovu katika jamii:

(i) Mapinduzi dhidi ya Uongozi Mbovu: Katika shairi la "Kimbunga," mwandishi anaeleza jinsi jamii inavyofanya mapinduzi ili kuondoa uongozi dhalimu. Anasema:

"Kimbunga mji wa Siyu, kilichowahi kufika,
Si kwa yule wala huyu, ilikuwa patashika,
Kimeing'oa mibuyu, minazi kunusurika,
Nyoyo zilifadhaika."

Hapa, "kimbunga" kinatumika kama sitiari ya mapinduzi yanayosababishwa na uongozi mbovu, ambapo wananchi wanachoshwa na hali hiyo na kuamua kuchukua hatua za kuleta mabadiliko.

(ii) Rushwa na Ufisadi: Katika shairi la "Punda," mwandishi anazungumzia kuhusu viongozi wanaojihusisha na rushwa na ufisadi, hali inayosababisha mateso kwa wananchi. Anasema:

"Punda amebeba mzigo, mwenyewe anakwenda tupu,
Wala hana hata kijigo, cha kumkinga na jipu."

Hii inaonyesha jinsi viongozi wanavyotumia rasilimali za nchi kwa manufaa yao binafsi huku wananchi wakiendelea kuteseka.

(iii) Ukosefu wa Uwajibikaji: Katika shairi la "MADEREVA," mwandishi anazungumzia kuhusu viongozi wasiojali maslahi ya wananchi na kushindwa kutekeleza majukumu yao ipasavyo. Anasema:

"MADEREVA wa nchi hii, wengi wao ni wazembe,
Hawajali hata kidogo, abiria wanateseka."

Hii inaonyesha jinsi uzembe wa viongozi unavyosababisha mateso kwa wananchi na kudumaza maendeleo ya jamii.

(iv) Ubaguzi na Ukosefu wa Usawa: Katika shairi la "Sifa ya Mke," mwandishi anazungumzia kuhusu ubaguzi wa kijinsia unaofanywa na viongozi, hali inayosababisha ukosefu wa usawa katika jamii. Anasema: "Ufedhuli na uovu, kama yake mazoea, Awe kama malaika, mzuri kupindukiya."

Hii inaonyesha jinsi viongozi wanavyoshindwa kuleta usawa wa kijinsia, hivyo kudumaza maendeleo ya jamii kwa ujumla.

(b) Chungu Tamu – Theobald A. Mvungi:

Theobald A. Mvungi katika diwani yake ya Chungu Tamu pia anaonyesha athari za uongozi mbovu katika jamii kupitia mashairi yafuatayo:

(i) Ulanguzi na Biashara za Magendo: Katika shairi la "Chanzo ni wenye kauli," mwandishi anajadili jinsi ulanguzi unavyosababisha dhiki katika jamii. Anasema:

"Mianza tukijua, mipango tajipangia,
Kamwe pasiwe na njia, ulanguzi kujirudia,
Iwe tu twahadithia, mithili historia."

Hapa, mwandishi anaonyesha jinsi viongozi wanavyoshindwa kudhibiti ulanguzi, hali inayosababisha kupanda kwa bei za bidhaa na kuathiri maisha ya wananchi.

(ii) Viongozi Wazembe: Katika shairi la "Wimbo wake hotubani," mwandishi anazungumzia kuhusu viongozi wanaohimiza wananchi kufanya kazi huku wao wakiwa wazembe. Anasema:

"Cheo kiko mkononi, agizo li mdomoni,
Kila siku yu pombeni, mchana kutwa ndotoni,
Wimbo wake hotubani, raia kazi fanyeni."

Hii inaonyesha jinsi viongozi wasio waadilifu wanavyoshindwa kuwa mfano bora kwa wananchi, hivyo kudumaza maendeleo ya jamii.

(iii) Ukosefu wa Demokrasia: Katika shairi la "Kademokrasi katoweka," mwandishi anazungumzia kuhusu viongozi wanaokandamiza demokrasia na kusababisha migogoro katika jamii. Anasema:

"Kumezuka mkatao, miaka ya themanini,
Watu wafanya jutio, hawasemi chinichini,
Hawasemi tena ndio, haitoki midomoni,
Wamevumilia sana, mwisho wa uvumilivu."

Hii inaonyesha jinsi ukosefu wa demokrasia unavyosababisha wananchi kukosa sauti katika maamuzi ya nchi yao, hivyo kudumaza maendeleo.

(iv) Ubaguzi na Matabaka: Katika shairi la "Ngulu wapaona," mwandishi anazungumzia kuhusu ubaguzi na matabaka katika jamii yanayosababishwa na uongozi mbovu. Anasema:

"Wengine wabaki taabuni, wengine wafaidi mali,

Haki iko wapi duniani, kama siyo unyanyasaji."

4. "Ushairi ni msingi wa maneno yenye hekima kwa jamii ya leo." Thibitisha usemi huu kwa kutoa hoja nne kwa kila diwani kutoka katika diwani mbili ulizosoma.

Kauli kwamba "ushairi ni msingi wa maneno yenye hekima kwa jamii ya leo" inathibitishwa kupitia diwani za Kimbunga ya Haji Gora Haji na Mapenzi Bora ya Shaaban Robert. Waandishi hawa wanatumia ushairi wao kuwasilisha hekima na mafunzo muhimu kwa jamii.

(a) Kimbunga – Haji Gora Haji:

(i) Onyo dhidi ya Uzembe na Uvivu:

Katika shairi la "Kimbunga," Haji Gora anatumia kimbunga kama sitiari ya matatizo yanayoweza kumpata mtu mzembe au mvivu. Anatoa onyo kwamba uzembe unaweza kuleta madhara makubwa, hivyo ni muhimu kwa jamii kuwa na bidii na kujituma ili kuepuka majanga.

(ii) Umuhimu wa Umoja na Ushirikiano:

Kupitia mashairi yake, Haji Gora anasisitiza umuhimu wa umoja na ushirikiano katika jamii. Anatoa mifano ya jinsi watu wanavyoweza kushinda changamoto kwa kushirikiana na kusaidiana, akionyesha kuwa umoja ni nguzo muhimu ya mafanikio ya kijamii.

(iii) Heshima kwa Mazingira:

Haji Gora anazungumzia umuhimu wa kuheshimu na kutunza mazingira. Anatoa hekima kwamba uharibifu wa mazingira una madhara makubwa kwa jamii, na hivyo ni jukumu la kila mmoja kuhakikisha mazingira yanabaki salama kwa vizazi vijavyo.

(iv) Thamani ya Elimu:

Katika baadhi ya mashairi yake, Haji Gora anasisitiza umuhimu wa elimu katika jamii. Anatoa hekima kwamba elimu ni ufunguo wa maendeleo na inasaidia watu kuepuka ujinga na umasikini, hivyo ni muhimu kwa kila mmoja kujitahidi kupata elimu.

(b) Mapenzi Bora – Shaaban Robert:

(i) Maadili na Tabia Njema:

Shaaban Robert, katika diwani yake ya Mapenzi Bora, anasisitiza umuhimu wa maadili mema na tabia njema. Anatoa hekima kwamba tabia njema ni msingi wa amani na utulivu katika jamii, na kwamba watu wanapaswa kuishi kwa kuheshimiana na kupendana.

(ii) Upendo na Mshikamano:

Kupitia mashairi yake, Shaaban Robert anahimiza upendo na mshikamano miongoni mwa wanajamii. Anatoa mfano wa jinsi upendo unavyoweza kuleta furaha na mafanikio, na jinsi chuki na uhasama vinavyoweza kuleta maangamizi.

(iii) Uvumilivu na Subira:

Shaaban Robert anazungumzia umuhimu wa uvumilivu na subira katika maisha. Anatoa hekima kwamba matatizo na changamoto ni sehemu ya maisha, na kwamba uvumilivu unasaidia kuvuka vikwazo na kufikia malengo yaliyowekwa.

(iv) Kujituma na Kufanya Kazi kwa Bidii:

Katika mashairi yake, Shaaban Robert anahimiza watu kujituma na kufanya kazi kwa bidii. Anatoa hekima kwamba mafanikio hayaji bila juhudi, na kwamba ni kupitia kazi na kujituma ndipo mtu anapoweza kufikia ndoto zake na kuboresha maisha yake na ya jamii kwa ujumla.

5. "Mitazamo ya waandishi wa kazi za fasihi hutofautiana kati ya mwandishi mmoja na mwingine." Kwa kutumia hoja nne kwa kila kitabu, bainisha mitazamo ya waandishi wawili kutoka katika riwaya mbili ulizosoma.

Mitazamo ya waandishi katika kazi za fasihi huakisi maoni, imani, na msimamo wao kuhusu masuala mbalimbali ya kijamii, kiuchumi, na kisiasa. Katika riwaya Usiku Utakapokwisha ya Mbunda Msokile na Vuta N'kuvute ya Shafi Adam Shafi, waandishi hawa wanaonyesha mitazamo yao tofauti kupitia maudhui na wahusika waliobuni.

(a) Usiku Utakapokwisha – Mbunda Msokile:

(i) Ukosoaji wa Mfumo wa Kijamii na Kiuchumi:

Mbunda Msokile anakosoa mfumo wa kijamii na kiuchumi unaosababisha ukosefu wa ajira na umasikini miongoni mwa vijana. Kupitia wahusika kama Chioko na Gonza, mwandishi anaonyesha jinsi vijana wanavyokosa fursa za ajira na kulazimika kuishi katika mazingira magumu. Hii inaonyesha mtazamo wa mwandishi kuhusu umuhimu wa mabadiliko katika mfumo wa kiuchumi ili kutoa nafasi zaidi kwa vijana.

(ii) Athari za Rushwa na Ufisadi:

Mwandishi anaonyesha jinsi rushwa na ufisadi vinavyoathiri maendeleo ya jamii. Katika riwaya, Chioko anakosa ajira kwa sababu ya kukataa kutoa rushwa, hali inayoonyesha jinsi mfumo wa ajira ulivyojaa rushwa na unavyowanyima fursa wale wasio na uwezo wa kutoa hongo. Hii inaonyesha mtazamo wa mwandishi kuhusu madhara ya rushwa katika jamii.

(iii) Ubaguzi wa Kijinsia:

Msokile anazungumzia pia suala la ubaguzi wa kijinsia, ambapo wanawake wanakabiliwa na changamoto zaidi katika kupata ajira na wanatumiwa kama vyombo vya starehe na viongozi. Hii inaonyesha mtazamo wa mwandishi kuhusu umuhimu wa usawa wa kijinsia na haki za wanawake katika jamii.

(iv) Ushawishi wa Mazingira ya Mijini:

Mwandishi anaonyesha jinsi mazingira ya mijini yanavyoweza kuwa na athari mbaya kwa vijana, ikiwa ni pamoja na kujiingiza katika uhalifu kutokana na ukosefu wa ajira na umasikini. Kupitia mhusika Gonza, mwandishi anaonyesha jinsi mazingira magumu ya mijini yanavyoweza kumfanya kijana aingie katika njia za uhalifu ili kujikimu kimaisha.

(b) Vuta N'kuvute – Shafi Adam Shafi:

(i) Mapambano dhidi ya Ukoloni:

Shafi Adam Shafi anaonyesha mtazamo wake kuhusu umuhimu wa kupigania uhuru na haki dhidi ya ukoloni. Kupitia wahusika kama Denge na wenzake, mwandishi anaonyesha harakati za kupinga utawala wa kikoloni na kupigania uhuru wa Zanzibar. Hii inaonyesha mtazamo wa mwandishi kuhusu umuhimu wa kujikomboa kutoka katika minyororo ya ukoloni.

(ii) Migogoro ya Kizazi na Mapenzi:

Mwandishi anaonyesha mvutano kati ya wazazi na watoto kuhusu masuala ya mapenzi na ndoa. Kupitia mhusika Yasmin, ambaye analazimishwa kuolewa na Raza asiyempenda, mwandishi anaonyesha jinsi mila na desturi za zamani zinavyogongana na mawazo mapya ya vijana kuhusu mapenzi na ndoa. Hii inaonyesha mtazamo wa mwandishi kuhusu umuhimu wa uhuru wa kuchagua mpenzi bila kulazimishwa na wazazi au jamii.

(iii) Ukombozi wa Mwanamke:

Shafi anaonyesha mtazamo wake kuhusu nafasi ya mwanamke katika jamii na umuhimu wa kumkomboa kutoka katika mifumo kandamizi. Kupitia wahusika kama Yasmin na Mwajuma, mwandishi anaonyesha wanawake wanaojitahidi kujikomboa kutoka katika ndoa za kulazimishwa na kutafuta uhuru wao wenyewe. Hii inaonyesha mtazamo wa mwandishi kuhusu haki na uhuru wa wanawake katika jamii.

(iv) Matabaka na Ubaguzi:

Mwandishi anaonyesha jinsi jamii inavyogawanyika katika matabaka na jinsi ubaguzi unavyoathiri mahusiano ya kijamii. Kupitia wahusika wa matabaka tofauti kama vile wazungu, wahindi, na waafrika, mwandishi anaonyesha jinsi ubaguzi wa rangi na matabaka unavyosababisha migogoro na mifarakano katika jamii. Hii inaonyesha mtazamo wa mwandishi kuhusu umuhimu wa usawa na haki katika jamii.

Mitazamo ya waandishi katika kazi za fasihi huakisi maoni, imani, na msimamo wao kuhusu masuala mbalimbali ya kijamii, kiuchumi, na kisiasa. Katika riwaya Usiku Utakapokwisha ya Mbunda Msokile na Vuta N'kuvute ya Shafi Adam Shafi, waandishi hawa wanaonyesha mitazamo yao tofauti kupitia maudhui na wahusika waliobuni.

(a) Usiku Utakapokwisha – Mbunda Msokile:

(i) Ukosoaji wa Mfumo wa Kijamii na Kiuchumi:

Mbunda Msokile anakosoa mfumo wa kijamii na kiuchumi unaosababisha ukosefu wa ajira na umasikini miongoni mwa vijana. Kupitia wahusika kama Chioko na Gonza, mwandishi anaonyesha jinsi vijana wanavyokosa fursa za ajira na kulazimika kuishi katika mazingira magumu. Hii inaonyesha mtazamo wa mwandishi kuhusu umuhimu wa mabadiliko katika mfumo wa kiuchumi ili kutoa nafasi zaidi kwa vijana.

(ii) Athari za Rushwa na Ufisadi:

Mwandishi anaonyesha jinsi rushwa na ufisadi vinavyoathiri maendeleo ya jamii. Katika riwaya, Chioko anakosa ajira kwa sababu ya kukataa kutoa rushwa, hali inayoonyesha jinsi mfumo wa ajira ulivyojaa rushwa na unavyowanyima fursa wale wasio na uwezo wa kutoa hongo. Hii inaonyesha mtazamo wa mwandishi kuhusu madhara ya rushwa katika jamii.

(iii) Ubaguzi wa Kijinsia:

Msokile anazungumzia pia suala la ubaguzi wa kijinsia, ambapo wanawake wanakabiliwa na changamoto zaidi katika kupata ajira na wanatumiwa kama vyombo vya starehe na viongozi. Hii inaonyesha mtazamo wa mwandishi kuhusu umuhimu wa usawa wa kijinsia na haki za wanawake katika jamii.

(iv) Ushawishi wa Mazingira ya Mijini:

Mwandishi anaonyesha jinsi mazingira ya mijini yanavyoweza kuwa na athari mbaya kwa vijana, ikiwa ni pamoja na kujiingiza katika uhalifu kutokana na ukosefu wa ajira na umasikini. Kupitia mhusika Gonza, mwandishi anaonyesha jinsi mazingira magumu ya mijini yanavyoweza kumfanya kijana aingie katika njia za uhalifu ili kujikimu kimaisha.

(b) Vuta N'kuvute – Shafi Adam Shafi:

(i) Mapambano dhidi ya Ukoloni:

Shafi Adam Shafi anaonyesha mtazamo wake kuhusu umuhimu wa kupigania uhuru na haki dhidi ya ukoloni. Kupitia wahusika kama Denge na wenzake, mwandishi anaonyesha harakati za kupinga utawala wa kikoloni na kupigania uhuru wa Zanzibar. Hii inaonyesha mtazamo wa mwandishi kuhusu umuhimu wa kujikomboa kutoka katika minyororo ya ukoloni.

(ii) Migogoro ya Kizazi na Mapenzi:

Mwandishi anaonyesha mvutano kati ya wazazi na watoto kuhusu masuala ya mapenzi na ndoa. Kupitia mhusika Yasmin, ambaye analazimishwa kuolewa na Raza asiyempenda, mwandishi anaonyesha jinsi mila na desturi za zamani zinavyogongana na mawazo mapya ya vijana kuhusu mapenzi na ndoa. Hii inaonyesha mtazamo wa mwandishi kuhusu umuhimu wa uhuru wa kuchagua mpenzi bila kulazimishwa na wazazi au jamii.

(iii) Ukombozi wa Mwanamke:

Shafi anaonyesha mtazamo wake kuhusu nafasi ya mwanamke katika jamii na umuhimu wa kumkomboa kutoka katika mifumo kandamizi. Kupitia wahusika kama Yasmin na Mwajuma, mwandishi anaonyesha wanawake wanaojitahidi kujikomboa kutoka katika ndoa za kulazimishwa na kutafuta uhuru wao wenyewe. Hii inaonyesha mtazamo wa mwandishi kuhusu haki na uhuru wa wanawake katika jamii.

(iv) Matabaka na Ubaguzi:

Mwandishi anaonyesha jinsi jamii inavyogawanyika katika matabaka na jinsi ubaguzi unavyoathiri mahusiano ya kijamii. Kupitia wahusika wa matabaka tofauti kama vile wazungu, wahindi, na waafrika, mwandishi anaonyesha jinsi ubaguzi wa rangi na matabaka unavyosababisha migogoro na mifarakano katika jamii. Hii inaonyesha mtazamo wa mwandishi kuhusu umuhimu wa usawa na haki katika jamii.

6. "Dunia ni tambara bovu." Thibitisha usemi huu kwa kutoa hoja nne kwa kila kitabu kutoka katika riwaya mbili ulizosoma.

Methali ya Kiswahili "Dunia ni tambara bovu" ina maana kwamba maisha yanaweza kuwa magumu na yasiyotabirika, hivyo ni muhimu kuwa waangalifu na kutokuwategemea sana watu au hali za dunia. Methali hii inatufundisha kuwa na tahadhari katika maisha kwani mambo yanaweza kubadilika ghafla na kuleta changamoto zisizotarajiwa.

Katika riwaya Usiku Utakapokwisha ya Mbunda Msokile na Vuta N'kuvute ya Shafi Adam Shafi, methali hii inajidhihirisha kupitia matukio na maisha ya wahusika wakuu, ambapo wanakutana na changamoto mbalimbali zinazoonyesha ugumu na kutotabirika kwa maisha.

(a) Usiku Utakapokwisha – Mbunda Msokile:

(i) Ukosefu wa Ajira kwa Vijana:

Wahusika wakuu kama Chioko na Gonza wanakabiliwa na tatizo la ukosefu wa ajira licha ya kuwa na elimu na ujuzi. Hali hii inaonyesha jinsi maisha yanavyoweza kuwa magumu na yasiyotabirika, na umuhimu wa kuwa na tahadhari na mipango mbadala katika kukabiliana na changamoto za kiuchumi.

(ii) Rushwa na Ufisadi:

Chioko anakosa ajira kwa sababu ya kukataa kutoa rushwa, hali inayoonyesha jinsi mfumo wa ajira ulivyojaa ufisadi. Hii inaonyesha jinsi maisha yanavyoweza kuwa na changamoto zisizotarajiwa, na umuhimu wa kuwa na maadili thabiti na tahadhari katika kukabiliana na hali hizo.

(iii) Umasikini na Maisha Magumu:

Familia nyingi katika riwaya hii zinaishi katika umasikini mkubwa, zikikosa mahitaji ya msingi kama chakula na makazi bora. Hii inaonyesha jinsi maisha yanavyoweza kuwa magumu na yanayohitaji uvumilivu na juhudi kubwa ili kuboresha hali.

(iv) Uhalifu kama Njia ya Kujikimu:

Kutokana na ugumu wa maisha na ukosefu wa ajira, baadhi ya vijana kama Gonza wanajiingiza katika uhalifu ili kujipatia kipato. Hii inaonyesha jinsi mazingira magumu yanavyoweza kumsukuma mtu kufanya maamuzi hatarishi, na umuhimu wa kuwa na tahadhari na njia mbadala za kujikimu.

(b) Vuta N'kuvute – Shafi Adam Shafi:

(i) Ndoa za Kulazimishwa:

Yasmin analazimishwa kuolewa na Raza, mwanaume asiyempenda na mwenye umri mkubwa zaidi yake. Hii inaonyesha jinsi jamii inavyoweza kumlazimisha mtu kufanya maamuzi magumu na yasiyofaa, na umuhimu wa kuwa na tahadhari na msimamo katika kukabiliana na shinikizo la kijamii.

(ii) Mapambano dhidi ya Ukoloni:

Wahusika kama Denge wanajihusisha na harakati za kupigania uhuru dhidi ya wakoloni, wakikabiliwa na hatari na vikwazo vingi. Hii inaonyesha jinsi maisha yanavyoweza kuwa na changamoto kubwa za kisiasa na kijamii, na umuhimu wa kuwa na tahadhari na ujasiri katika kupigania haki na uhuru.

(iii) Migogoro ya Kijamii na Kiuchumi:

Jamii inakabiliwa na mgawanyiko wa matabaka na ubaguzi, hali inayosababisha migogoro na ukosefu wa usawa. Hii inaonyesha jinsi maisha yanavyoweza kuwa na changamoto za kijamii na kiuchumi, na umuhimu wa kuwa na tahadhari na juhudi za kuleta usawa na haki katika jamii.

(iv) Wivu na Migogoro ya Kimapenzi:

Yasmin anakutana na wivu na migogoro katika mahusiano yake ya kimapenzi, hali inayosababisha maumivu na changamoto za kihisia. Hii inaonyesha jinsi maisha ya kimapenzi yanavyoweza kuwa magumu na yasiyotabirika, na umuhimu wa kuwa na tahadhari na mawasiliano mazuri katika mahusiano.

7. Mapenzi ya kweli ni jawabu la migogoro mingi katika jamii." Fafanua ukweli wa kauli hii kwa kutoa hoja nne kwa kila kitabu kutoka katika tamthiliya mbili ulizosoma.

Kauli inayosema "Mapenzi ya kweli ni jawabu la migogoro mingi katika jamii" inaonyesha jinsi upendo wa dhati unavyoweza kutatua na kuzuia migogoro mbalimbali katika jamii. Katika tamthiliya Kwenye Ukingo wa Thim ya Ebrahim Hussein na Nguzo Mama ya Penina Muhando, waandishi wameonyesha mifano ya jinsi mapenzi ya kweli yanavyoweza kuwa suluhisho la migogoro katika jamii.

(a) Kwenye Ukingo wa Thim – Ebrahim Hussein:

(i) Mapenzi ya kweli kati ya Herbert na Martha:

Herbert na Martha wanapendana kwa dhati licha ya tofauti za kikabila kati yao. Upendo wao unawasaidia kushinda vikwazo vya kijamii na familia zao, na kuonyesha jinsi mapenzi ya kweli yanavyoweza kuunganisha watu na kupunguza migogoro ya kikabila.

(ii) Ushirikiano katika familia:

Licha ya changamoto wanazokutana nazo, Herbert na Martha wanashirikiana kwa upendo katika familia yao. Ushirikiano huu unasaidia kutatua migogoro ya kifamilia na kuleta amani ndani ya nyumba yao.

(iii) Kuvumiliana katika ndoa:

Herbert na Martha wanakutana na changamoto nyingi, lakini kutokana na upendo wa kweli walionao, wanavumiliana na kusaidiana katika nyakati ngumu. Hii inaonyesha jinsi mapenzi ya kweli yanavyoweza kusaidia wanandoa kushinda migogoro na kudumisha amani.

(iv) Kukabiliana na upinzani wa jamii:

Upendo wa Herbert na Martha unawasaidia kukabiliana na upinzani kutoka kwa jamii zao kutokana na tofauti za kikabila. Mapenzi yao yanakuwa ngao dhidi ya migogoro inayotokana na ubaguzi wa kijamii.

(b) Nguzo Mama – Penina Muhando:

(i) Upendo wa kweli wa Mama Mwana na familia yake:

Mama Mwana anaonyesha upendo wa kweli kwa familia yake kwa kujitolea na kufanya kazi kwa bidii ili kuhakikisha watoto wake wanapata mahitaji yao. Upendo wake unasaidia kutatua migogoro ya kifamilia na kuleta umoja ndani ya familia.

(ii) Mapenzi ya dhati kati ya Mwana na Mzee Jumba:

Licha ya tofauti za umri na hali zao za maisha, Mwana na Mzee Jumba wanapendana kwa dhati. Mapenzi yao yanasaidia kupunguza migogoro ya kijamii na kuonyesha jinsi upendo wa kweli unavyoweza kuvuka vikwazo vya kijamii.

(iii) Ushirikiano katika jamii:

Mama Mwana anashirikiana na majirani zake kwa upendo na kusaidiana katika shughuli za kila siku. Ushirikiano huu unasaidia kutatua migogoro ya kijamii na kuleta mshikamano katika jamii yao.

(iv) Kuvumiliana na kusameheana:

Katika tamthiliya hii, wahusika wanakutana na changamoto mbalimbali, lakini kutokana na upendo wa kweli walionao, wanavumiliana na kusameheana. Hii inaonyesha jinsi mapenzi ya kweli yanavyoweza kusaidia kutatua migogoro na kudumisha amani katika jamii.

8. Majibizano ni kipengele muhimu katika kuumba na kubeba wazo la mwandishi. Kwa kutumia hoja tatu kwa kila kitabu, oneshwa jinsi majibizano yalivyotumika na waandishi kujenga na kupendzesha kazi zao kupitia tamthiliya mbili ulizosoma.

Majibizano ni kipengele muhimu katika tamthiliya kinachosaidia kujenga wahusika, kuendeleza hadithi, na kuwasilisha maudhui ya mwandishi kwa wasomaji au watazamaji. Katika tamthiliya Kwenye Ukingo wa Thim ya Ebrahim Hussein na Nguzo Mama ya Penina Muhando, majibizano yametumika kwa ufanisi katika njia zifuatazo:

(a) Kwenye Ukingo wa Thim – Ebrahim Hussein:

(i) Kuonyesha mgongano wa tamaduni:

Majibizano kati ya Herbert na Ben yanaonyesha mgongano kati ya tamaduni za kiasili na za kisasa. Ben, akiwa mwalimu wa chuo kikuu, anaamini katika kuoa ndani ya kabila moja, wakati Herbert ameoja nje ya kabila lake. Majibizano yao yanaonyesha mvutano kati ya ukale na usasa katika masuala ya ndoa na tamaduni.

(ii) Kufichua unyanyasaji wa kijinsia:

Mazungumzo kati ya Martha na Herbert yanaonyesha jinsi wanawake wanavyonyimwa haki zao katika jamii. Martha anapinga mila zinazomnyima mwanamke haki ya kurithi mali ya mumewe baada ya kifo chake, akisema, "Mwanamke utakuwa na pesa ulizozipata kwenye kibarua, utafunga ndoa, na kuanzisha familia lakini huko ni kubahatisha tu." Majibizano haya yanaonyesha jinsi mila za kiasili zinavyomkandamiza mwanamke.

(iii) Kueleza mgogoro wa kizazi:

Majibizano kati ya Chris na mama yake, Martha, yanaonyesha mgogoro wa kizazi kuhusu malezi na maadili. Chris anapinga malezi aliyoyapata na kugundua kuwa Herbert si baba yake halisi, hali inayosababisha mgogoro na mama yake. Majibizano haya yanaonyesha athari za malezi yasiyo ya ukweli kwa watoto.

(b) Nguzo Mama – Penina Muhando:

(i) Kueleza unyanyasaji wa kijinsia:

Majibizano kati ya Bi Pili na mumewe, Sudi, yanaonyesha unyanyasaji wa kijinsia ndani ya ndoa. Sudi anampiga Bi Pili na kuchukua fedha zake kwa ajili ya pombe, akisema, "Utakufa kibudu." Majibizano haya yanaonyesha jinsi wanawake wanavyonyanyaswa na waume zao katika jamii.

(ii) Kuonyesha umoja wa wanawake:

Mazungumzo kati ya Bi Nane na wanawake wenzake yanaonyesha umuhimu wa umoja katika kupambana na matatizo yanayowakabili. Bi Nane anawahimiza wanawake kushirikiana na kujishughulisha na miradi ya maendeleo ili kujikomboa kiuchumi, akisema, "Umoja ni nguvu utengano ni udhaifu." Majibizano haya yanaonyesha jinsi umoja unavyoweza kuwa chachu ya mabadiliko chanya katika jamii.

(iii) Kufichua uongozi mbovu:

Majibizano kati ya Bi Nane na Mwenyekiti yanaonyesha uongozi mbovu unaokwamisha maendeleo ya wanawake. Mwenyekiti anatoa hukumu bila kusikiliza pande zote, akisema, "La mgambo likilia lina

jambo." Majibizano haya yanaonyesha jinsi viongozi wasio na misingi bora ya uongozi wanavyoweza kusababisha migogoro katika jamii.

9. Soma matini ifuatayo kisha bainisha vipengele vya fani vilivyotumika.

Kulikuwa kimya kwa muda. Wote wakanyamaza. Lakini ghafla mtu mwingine akashutuka na kusema, "Hawana shida bwana..." Uzuri wote wa UDA ulisahauliwa huku. Maskini UDA! Gari halikutokea. Baada ya muda kidogo ikasikika sauti kali "pyaaa!" Aligeuza shingo nyuma hakuna kitu. Kulia, hapana. Ni kushoto mwa kijumba kimoja karibu na kituo cha basi waliposimama. Kuna mtu mmoja alikuwa anagalagala, baiskeli kule! Miguu juu!

"Ondoa injini kiuno yako we! Bladi ful!" Alisikika mtu mwenye gari lililomgonga akifoka. Akali kodolea macho kwa nguvu na hasira gari hilo lililokuwa likilamba lami na kuyamaliza magurudumu yake. Limekwenda halina namba. Hakujua.....

Mhuni mmoja naye akamshambulia aliyegongwa, "Mwanaharamu we! Huangalii unapopita? Eee? Unafikiri mokoteni huo? Ungefia mbali huko. Stupid!" Buricheka, akaguna akashangaa...machozi yakamtwa mmochini. "Kila mtu ana matatizo yake", aliwaza. Mji una namna mbalimbali ya kuwachachia watu. Simba akizidiwa hula majani. Hatimaye gari la UDA la kwanza lililotarajiwa kuwachukua watu kutoka Kona ya Bwiru kuwapekea Mwanza mjini likaja. Mikikimikiki ikaanza! Watu waliskumana! Kila mtu aligombea nafasi mithili ya mbuzi wanaosongwa kuingia zizini. Katika harakati hizo, mtu mmoja alichukuliwa fedha kutoka mfukoni.

"Nimeporwaaaa-aa-aa, nimeporwa, jamani". Watu hawakujali. Ohooo. "Unaleta gozi gozi? Watakuiba hata wewe mwenyewe! bwege wewe." Kondakta wa basi hilo alifoka. Kama ilivyo ada sikio halijali njaa. Mtu mwingine akadikisa. "Ah, shauri yako we mshamba wa kijijini," Buricheka aliwaza kidogo aliposkia hayo. "Dunia tambara bovu kweli" alijisemea.

Wakati huo huo, kuna mtu alikuwa anapanda basi kupitia dirishani, na alimkanyaga Buricheka begani. Buricheka akasonya lakini hakuna aliye mjali. Kwa hakika, asinge thubutu kuparura mkono wake juu ya hili jitu la miraba minne kwani lingemcharanga na kumtufuna mbichi mbichi. Hofu ikatawala moyoni mwake tena. Watu wengine walitaka kushuka. "Oya we mama toa makalio yako njiani tunashuka". Kijana mmoja alionekana amenyoka nywele kama ugiligili wa jogoo alibwatuka.! Mama naye kumbe mtata! Akamjibu, "Shuka zenuwe ziko wapi? Peleka fito zako huko. Watu walicheka kwenye basi wakampongeza mama kwa kumyoosha huyo kijana mkosa adabu.

Vituko vya UDA viliendelea. Baada ya dakika chache akaja mama mmoja mgonjwa. Yeye aliomba msaada kwae mlango wa mbele karibu na kule anapokaa dereva. Akasukumwa kwa nguvu na kondakta, akaanguka huku akifokewa kuwa hii siyo gari ya wagonjwa. "Soma juu ya mlango". Kwa kweli, "Asiyekujua hakuthamini!" Zimwi likulalo hadi mwisho halikujui!"

Kwa mbele kulikuwa kijana mmoja aliyetaka kushuka. "Pisha...pisha...pisha!" Waliokuwa karibu naye walimtwaa Jaluo. Lakini Jaluo akalaalamu kwa nguvu, "Mzee ona vilesi kanyaga mimi? Dunia msimua inasangilia amani wewe inakanyagaza?" "We Jaluo toa kelele zako hapo unafikiri basi hili la baba'ko?" Kijana mwingine aliadakia. Jaluo alikunja uso ukawa na makunyazi kama goti la mbuzi na kufoka, "Siku nyingine tafyeka koromeo lako". Watu walicheka kwenye basi na hapo Buricheka nae akaanguka kicheko.

Majibu:

- (i) Taswira: Matumizi ya picha halisi yanayoibua maono akilini, mfano, "Kuna mtu mmoja alikuwa anagalagala, baiskeli kule! Miguu juu!"
- (ii) Tashbihi: Kulinganisha vitu viwili kwa kutumia maneno ya kulinganisha, mfano, "Kijana mmoja alionekana amenyoka nywele kama ugiligili wa jogoo."
- (iii) Methali: Methali za Kiswahili zimetumika kuwasilisha ujumbe, mfano, "Zimwi likulalo halikujui."
- (iv) Lugha ya mazungumzo: Mazungumzo ya kawaida kati ya wahusika yamepewa nafasi, mfano, "We Jaluo toa kelele zako hapo unafikiri basi hili la baba'ko?"
- (v) Kinaya: Hali ya kutaja jambo lililojificha kwa njia ya kejeli, mfano, "Unaleta gozi gozi? Watakuiba hata wewe mwenyewe!"
- (vi) Lugha ya mkebe: Maneno ya dhihaka au kebehi yametumika kwa lengo la kuonyesha hali ya kijamii, mfano, "Ah, shauri yako we mshamba wa kijijini."
- (vii) Matumizi ya methali na misemo: Methali kama vile "Dunia tambara bovu kweli" zinatumika kuelezea hali ya maisha.
- (viii) Ucheshi: Lugha ya kuchekesha imeonekana mara kwa mara, mfano, "Siku nyingine tafyeka koromeo lako."
- (ix) Matumizi ya tamathali za semi: Mfano wa lugha ya mkato na mdundo, "Pisha...pisha...pisha!"
- (x) Urejeshi: Hali ya kurudi nyuma kuelezea matukio, mfano, mazungumzo ya Buricheka akijaribu kuelewa hali ya kijamii.